

Luxemburgi Zsigmond magyar király

Amikor Nagy Lajos meghalt, vele meghalt a magyar Anjou-ház utolsó férfisarja, ezért a két lánya, Hedvig és Mária örökölte a trónt. Hedvig a bárók akarata szerint Lengyelország uralkodója lett, Mária pedig Magyarország királynője, s ezzel megszűnt a két ország perszonáluniója. Szinte azonnal megindult a verseny Mária kezéért, hiszen aki a férje lesz, az lesz Magyarország uralkodója.

A bárók három pártba tömörültek, és mind a három pártnak megvolt a maga jelöltje. A Lackfiak Mária vőlegényét, Luxemburgi Zsigmondot (IV. Károly német-római császár fiát, Vencel német és cseh király fivérét) támogatták. A Garaiak, Garai Miklós nádor és Erzsébet anyakirályné jelöltje Lajos orléans-i herceg (V. Károly francia király gyermeke és VI. (Őrütl) Károly fivére) volt; Lajos és Mária diplomáciai úton házasságot is kötött. A délvidéki Horváti család II. Anjou vagy Kis Károly nápolyi királyt akarta a trónra, és 1385-ben meg is koronázták. 40 napig uralkodott, majd Garai nádor és Erzsébet megölette. Zsigmond még Kis Károly koronázása előtt Csehországba menekült.

A Horváti testvérek összefogtak a királynő és édesanyja ellen, és 1386-ban a nádorral együtt elfogták őket. A nádort, aki hősiiesen küzdött, lekaszabolták, majd lefejezték, az anyakirálynőt és lányát Novigrad várába zárták. A bárók így jobb híján Zsigmond mögé sorakoztak fel, mivel ő 1385-ben már feleségül vette Máriát. Zsigmondot 1387-ben királlyá koronázták.

Zsigmond a trónért egyezséget („ligát”) kötött bizonyos bárócsoportokkal, mert a megcsappant királyi hatalom már nem tette lehetővé, hogy mindenkitől függetlenül politizáljon. Az egyezés értelmében a nádor pedig Lackfi István lett. Zsigmond ugyan elnyerte a koronát, de kénytelen volt együttműködni a ligával, kielégíteni a bárók területi igényeit. Az Anjou-kor elején helyreállított várbirtokrendszer összeomlott, mert Zsigmond a királyi birtokok felét eladományozta. Nagy Lajos halálakor a király még az ország háromszáz vára közül 160-nak volt az ura, Zsigmond uralma alatt ez a szám 70-re csökkent. Ekkor kezdtek kialakulni a hatalmas mágnásvagyonok.

Az uralkodó kísérletet tett hatalmának megszilárdítására. Új embereket emelt a bárók közé, hozzá hű főurakat, mint Cillei Hermann, Ozorai Pipó, Stiborici Stibor, de a Báthory, Rozgonyi, Tallóci, Garai családok felemelkedése is ekkor kezdődött. Mivel a bárók helyett inkább köznemeseket juttatott hatalomra, 1401-ben már az egész liga fordult szembe Zsigmonddal. Elfogták a királyt, de Garai Miklós hősiiesen túszul adta magát a királyért cserébe. Miután Zsigmond visszakapta trónját, létrejött a királyhű bárókat tömörítő Garai-Cillei liga. A megállapodás következtében pedig az 1395-ben egy lovasbalesetben, az éppen megszületett gyermekével együtt életét vesztett Mária révén megözvegyült Zsigmond 1401-ben felbontotta eljegyzését Piast Margit briei hercegnővel, és még ebben az évben eljegyezte Cillei Borbálát, akit 1405-ben feleségül is vett.

Zsigmond a helyzete megszilárdítása érdekében a magyar egyházat, elsősorban mint anyagi forrást igyekezett a királyi hatalom szolgálatába állítani. 1404-ben rendelkezést hozott, amelynek értelmében királyi engedményhez kötötte a pápai bullák kiadását (*placetum regium* – királyi tetszvényjog). Ennek értelmében még a pápa is csak akkor adhatott ki intézkedéseket, ha abba a király beleegyezett.

A 14. század gazdasági fejlődése a városok, különösen a szabad királyi városok számának és lélekszámának növekedését eredményezte. Kevés szabad királyi város volt, mint például Buda, Pozsony, Bártfa, Eperjes, Kassa, a városfejlődés viszont önmagához képest jelentős volt Magyarországon. Mivel a városok lakossága elkötelezetten támogatta Zsigmondot, nagy szerepük volt a politikai stabilizációban, hiszen egyikük sem akart főúri függés alá kerülni, vagy kiváltságukat elveszíteni. Az uralkodó növelte a fallal körülvett városok számát, kedvezett a városok kereskedelmének, elrendelte a súly- és mértékrendszer egységesítését. A mértékek közül a Budán szokásosak maradtak használatosak (1405. évi I. törvénycikk: „*hogya folyó és szilárd testek mértékét az egész országban Buda város mértékéhez kell alkalmazni*”).^[4] Gazdasági törvényei egyfajta korai merkantilizmust képviseltek, védővámokat szedett a külföldi kereskedőktől és azok csak nagyobb tételben adhatták el áruikat, miközben a belföldi kereskedők szabadon kereskedhettek. A nemesfémek és bármely feldolgozatlan érc kivitelének, a sók behozatalának tilalma a királyi jövedelmek növelését szolgálták.

1405-ben a király városi dekrétumokat bocsátott ki, ezek a törvények a városok és polgárságuk pozícióit erősítette; egyebek közt szentesítette a városok jogát a lakosaik feletti önálló ítélkezése, bírait pallosjoggal ruházta fel. Az 1405. évi dekrétumoknak már a bevezetője is falvakat emel mezővárosi, mezővárosokat városi rangra, és elrendeli a védőfalak építését. Az 1435-ben tartott rendi gyűlésen már a negyedik rend, a polgárság is képviselthette magát.

Budán az 1370-es évek végétől Nagy Lajos király nagyszabású palotaépítkezésekbe kezdett, amelyet Zsigmond még nagyobb léptékben kibővített, majd 1408-ban végleg Budára költöztette udvarát. Az ország központjában megalapította az első fővárosi egyetemet. Az uralkodó kérésére IX. Bonifác pápa 1395. október 6-án kiadta az óbudai egyetem első alapítólevelét. A pápa teljes, négy fakultásból álló egyetem létesítésére adott engedélyt. Vezetője Órévi Lukács (budai prépost, majd csanádi püspök) lett. Az új egyetemen az összes - teológiai, kánonjogi, orvosi, valamint szabad művészetek - fakultáson megindult a tanítás. Szoros kapcsolatban állt az új intézmény a bécsi egyetemmel, ars-fakultásán bécsi magiszterek is tanítottak, viszont óbudai bakkalaureusokról tudunk, akik a bécsi egyetemen adtak elő.

1402-ben Budán a városigazgatás demokratizálását célzó társadalmi mozgalom bontakozott ki. A fővárosi felkelésbe az egyetem vezetői is belekeveredhettek, s Zsigmond 1403-ban feltehetőleg bezáratta az egyetemet, melyet hét év múlva indított újra. XXIII. János pápa 1410. augusztus 1-jén írta alá bulláját az óbudai egyetem újraalapításáról. A négy klasszikus fakultású egyetem megkapta mindazon kiváltságokat, amelyeket a nagy európai egyetemek élveztek. A kor kiemelkedő jelentőségű eseményén, a nyugati egyházszakadást megszüntető (1414 és 1418 között ülésű) konstanzi zsinaton a rangos egyetemek képviselői is megjelentek, és - Ulrich Richental korabeli krónikája szerint - köztük az óbudai egyetem 7 tanárával képviseltette magát. 1419 után már nincsenek adataink az óbudai egyetem további működéséről.

1408-ban Zsigmond létrehozta 24 bárói család részvételével a Sárkány Lovagrendet, a királyhű liga megerősítésére. Tagjai, báróként, helyet kaptak a királyi tanácsban, és birtokokat is kaptak, ami által csökkent a királyi birtokok területe és jelentősége, erősödött a nemesi vármegyrendszer. A török közelsége miatt (Szerbia hűbéres török állam lett) az ország déli részén végvárakból álló védelmi rendszert építtetett Ozorai Pipó irányítása alatt. Létrehozta a telekkatonaságot: a birtokosoknak minden 20(később 33)jobbágy után fel kellett szerelni egy lovas íjászt. Zsigmond sokszor került pénzügyi zavarba, hogy bevételekhez jusson, gyakran rendkívüli hadiadót vetett ki, vagy elzálogosított várakat, falvakat. Így történt, hogy 1412-ben 16 szepesi helységet zálogosított el a lengyel királynak 37 ezer cseh garasért. Ezek a települések csak Lengyelország első felosztásakor, 1772-ben tértek vissza Magyarországhoz.

1437-ben kirobbant a Budai Nagy Antal-féle erdélyi parasztfelkelés, aminek közvetlen kiváltó oka az volt, hogy Lépes György, az erdélyi püspök három éven keresztül, míg rossz pénz volt forgalomban, nem szedte be az adót, majd mikor ismét "jó" pénz került forgalomba, visszamenőleg is követelte a tizedet. A kolozsmonostori egyezményben az erdélyi vajda enyhített a parasztok terhein.

1389 júniusában a rigómezei csata következtében Szerbia I. Bajazid vazallus államává vált. Zsigmond és bárói az első pillanatban felismerték a veszélyt, és a király belső gondjai ellenére 1389 és 1392 között minden évben hadjáratokat vezetett a Balkánra.

- Zsigmond első balkáni hadjárata 1389-ben elfoglalta a mai Kragujevac környékén Borač és Čestin várát. Ez volt az első olyan eset, amikor magyar király a macsói bánság határán túl fekvő szerb területet vett birtokba. Ezután a törökök és a szerbek együttes erővel először 1390 elején törtek be Magyarországra. 1390 júliusában Sárói László temesi ispán Vitovnicánál szétvert egy újabb, betörni készülő török-szerb csapatot
- Zsigmond második balkáni hadjárata 1390-ben semmilyen értékelhető sikert nem hozott (valószínű célja Ostrovica elfoglalása lehetett). A törökök ezenközben elfoglalták Galambóc kulcsfontosságú várát. A várat Zsigmond még az év decemberében megpróbálta visszavenni, de sikertelenül.
- 1391-ben meghalt I. Tvrtko bosnyák király, és Zsigmond hadjáratot hirdetett Boszniába, de végül inkább (valószínűleg) fegyverszünetet kötött Dabišával, az új királlyal, és kisebb haddal a Szerémségbe betört és az azt végigpusztító szerb-török csapatok ellen indult. (A sereg másik fele Perényi Miklós szörényi bán vezetésével a Temesközben harcolt – sikeresen – az oda is betörő törökök ellen). A törökök elpusztították Szávaszentdemetert, Nagyolaszt és Nagyenget.
- Zsigmond harmadik balkáni hadjárata. A magyarok Nagyolasznál, majd (immár Zsigmond vezetésével) Nagyengnél fölverték velük a harcot, de még a második ütközet is csak döntetlennek minősíthető eredménnyel zárult. A nagyengi csatában kitüntette magát az ennek hatására egyre nagyobb szerephez jutó Maróti János, akinek öccsét, Maróti Dénest előzőleg (Nagyolasznál) elfogták a törökök.
- 1392 elején a törökök minden korábbinál nagyobb erővel törtek be a temesi végeken, és Zsigmond még bátyjától, Venceltől is segítséget kért (és kapott) Zsigmond a negyedik balkáni hadjáratra (sőt, még angol lovagok is jöttek sógorától, II. Richárd angol királytól). Ennek hatására a török hadak (amiket maga I. Bajazid szultán vezetett) nem bocsátkoztak nyílt ütközetbe, csak gátolták, késleltették a magyar hadak mozgását, amíg azok utánpótlásuk apadtán vissza nem fordultak.
- Zsigmond ötödik balkáni hadjárata 1395-ben. Zsigmond ismét személyesen vezette a hadat, ezúttal Havasalföldre. Legyőzte a törökbarát **Vlad** vajda csapatait,

visszasegítette trónjára az 1394-ben elűzött Mircea cel Batrin vajdát. A magyar hadak a Dunáig jutottak, ahol visszavették a törököktől **Kis-Nikápolyt** (bolgárul *Holovnik*, románul *Turnu Magurele*). Miután elvonult a magyar sereg, a törökök betörték Krassó és Temes megyékbe, de **Csáky Antal** és **Marcali Miklós** temesi ispánok Csák mellett legyőzték őket.

A sikeren felbuzdult Zsigmond ki akarta űzni a törököt egész Európából, de 1396-ban Nikápolynál döntő vereséget szenvedett. Ezután már csak a védekezésre összpontosított, és a telekkatonaságot létrehozva átszervezte a magyar haderőt. Ezzel új adót vezetett be: húsz jobbágytelek után egy (lovas)íjászt kellett kiállítania minden nemesnek. Ezen felül a király "ideiglenesen", a török veszély megszűntéig felfüggesztette a nemesség hadi szolgálatának idejét szabályozó törvényt. Ez utóbbi rendelkezését később I. Albert az országgyűlés kívánságára eltörölte.

Zsigmondot a telekkatonaság bevezetése ellenére sorra érték a kudarcok a törökök ellen, ezért a déli vidéken tagolt védelmi rendszert épített ki. Ennek legdélebbi részei az ütközőállamok voltak (például Havasalföld). Ez után következtek a déli határ mentén kialakított bánóságok, s a harmadik vonalat az első végvár vonal adta, melynek központja Nándorfehérvár lett. 1428-ban sikertelenül próbálta meg visszafoglalni a törököktől Galambóc várát. A déli irányú küzdelmek alatt elveszítette Dalmáciát, ami ismét velencei fennhatóság alá került.

Zsigmondot 1410-ben választották német királlyá. Erre Rupert német király 1410-ben bekövetkezett halála adott alkalmat, akit a választófejedelmek 1400-ban a letett Vencel, Zsigmond bátyja helyére választottak meg. Akkor a cím kikerült a Luxemburgiak birtokából. 1410-ben azonban a választófejedelmek többsége nem Zsigmondot, hanem unokatestvérét, Jodok morva örgrófot támogatta. Zsigmond mellett csak a trieri érsek és rajnai palotagróf (Rupert fia) állt, a többiek - Vencel, mint cseh király, a kölni érsek, a mainzi érsek, a szász választó és Jodok, mint Brandenburg tényleges és jogszerű ura - Jodokot támogatták. Zsigmond puccsszerűen 1410. szeptember 20-án, amikor még csak négy választófejedelem volt a helyszínen, saját magát nyilvánította német királynak. Ehhez a brandenburgi választói szavazatot ő maga adta le magára. A brandenburgi tartományt azonban 1388-ban elzálogosította Jodoknak azzal a kitételrel, hogy ha öt éven belül nem váltja vissza, akkor az a szavazattal együtt végleg Jodokot illeti. 1397-ben ezen jogában Vencel, még mint német király, meg is erősítette Jodokot. Október 1-én azután a választók többsége Jodokot választotta királynak. Az október 1-i választás résztvevői érvénytelennek tartották Zsigmond címét, azt azonban nem akadályozhatták meg, hogy a címet használja, mindenféle hatalom nélkül, aminek megszerzésére kísérletet sem tett, mintha a látszattal beérné. A helyzetet az oldotta meg, hogy Jodok 1411. január 18-án váratlanul meghalt. Némi diplomáciai huzavona után - elsősorban a mainzi érsek ellenállását kellett legyűrni - a négy választófejedelem - miután a trieri és pfalzi választó elutasította, hogy új választásba belemenjenek - Frankfurtban 1411. július 21-én Zsigmondot egymás között német királynak jelentette ki.

Ezután hívta össze a konstanzi zsinatot (1414-1418), ahol egész Európát sikerült a tárgyalóasztalhoz ültetnie. Ez volt a bécsi kongresszusig (1814) a legnagyobb diplomáciai tárgyalás. A zsinat elsődleges feladata az 1378 óta tartó, egyházszakadással fenyegető helyzet felszámolása volt. Ekkor ugyanis 3 pápa volt, s mindegyiknek megvoltak a saját támogató országai. Az alapvetően szembenálló blokkok egyrészt a franciák, spanyolok és skótok másrészt a németek burgundiak és angolok voltak. A zsinat idején a politikai helyzetet bonyolította, hogy ekkor újult erővel lángolt fel a százéves háború Anglia és Franciaország között. 1415-ben V. Henrik angol király az azincourt-i csatában legyőzte a francia sereget és

komoly előrelépést tett a francia korona megszerzése felé, amire a burgundi herceg is pályázott. Zsigmond 1416-ban Angliába látogatott, ahol az angol királlyal megkötötte a canterbury-i szövetséget, amiben fegyveres támogatást ígért az angoloknak a franciák ellen. Ezt végül sohasem adta meg, de ennek lebegtetése óriási nyomás alá helyezte a franciákat a zsinaton, s az angolok is sokat profitáltak diplomáciai téren ebből. A zsinaton például önálló, ötödik nemzetnek ismerték el őket - addig a német nemzet részének számítottak -, ami európai nagyhatalommá emelte Angliát. Zsigmondnak végül sikerült elérnie, hogy a három pápát lemondatták és helyettük egyet, V. Mártont választották meg.

A második kérdés az egyház megreformálása volt, mert ebben az időszakban az egyház tekintélye addig soha nem látott mélységekbe zuhant. Ám a reformok a pápaválasztás után lekerültek a napirendről. A konstanzi zsinaton hallgatták meg a cseh reformátort, Husz Jánost is, akit Zsigmond támogatott, ám a püspökök nyomására mégis elítélte.

1419-ben Zsigmond bátyjának, Vencelnek a halála után joggal formálhatott igényt a cseh trónra. Konstanzi lépéseivel azonban maga ellen hangolta a cseheket, és elkezdődött a 17 évig tartó huszita háború, melynek leverésére keresztes háborút hirdetett. 1431-ben sikerült megosztania a felkelőket, és a kelyhesek átpártoltak hozzá, az ő segítségükkel végül 1434-ben döntő csapást mértek a táboríták seregére. A huszita háborúk vége felé érte el legnagyobb sikerét, ugyanis 1433-ban IV. Jenő pápa német-római császárrá koronázta.

A torinói béke 1381. augusztus 8-án Magyarországnak ítélte egész Dalmáciát Cattaroval együtt. A dalmát városok kereskedelmi jogokat nyertek Velencében, Velence pedig mérsékelt - 7000 dukát - adót fizetett Magyarországnak. Velence egy ideig betartotta az egyezményt Zsigmond alatt is, mert Zsigmond uralmát kedvezőbbnek tartotta, mint a Dél-Itáliát Magyarországgal egyesíteni akaró Anjoukét. A béke azt is kimondta, hogy Magyarország köteles fenntartani a nyugalmat Dalmáciában. A nikápolyi vereség után azonban Velence kihasználta Zsigmond megingott helyzetét. 1400-ban beszüntette a 7000 dukát folyósítását, miközben Itáliában is terjeszkedni kezdett. Megszerezte Aquileiát, Padovát, Veronát, Vicenzát, majd 1409-ben megvásárolta Nápolyi Lászlótól annak dalmáciai birtokait, köztük Zárát. Velence ezután már nyíltan is fellépett Zsigmond ellen, Sebenicót ostrom alá vette, Traut és Knint is igyekezett megadásra bírni.

Zsigmond érthetően 1411-ben háborút indított Velence ellen. A háború azonban sem diplomáciailag, sem katonailag nem volt eléggé előkészítve. Az osztrák herceg nem támogatta, mivel hűbéresei Velence oldalára álltak, a Dalmáciába küldött hadsereget pedig hadvezéri képességekkel nem rendelkező emberek - Eberhard főkancellár, zágrábi püspök és unokaöccse, Medvei Petermann horvát-dalmát bán vezette. Velence fő háttországa, a "terra fermába" Ozorai Pipó tört be, de ő a diplomáciai előkészítetlenség miatt nem volt hatékony. Cillei Hermann és fia, Cillei Frigyes valamint Garai Miklós nyomására béketárgyalások kezdődtek Isztriában 1412-ben, amelyeken Velence hajlandó lett volna - a követutasításnak megfelelően - akár 200 ezer dukátot fizetni Dalmáciáért és a 7000 dukátot is évente folyósítani. A tárgyalások bukását az okozta, hogy Zsigmond ragaszkodott egész Dalmáciához, Velence pedig minimálisan Zárához. A háború folytatódott, amit Velence jobban bírt pénzzel és zsoldosokkal, végül a status quo alapján Castelletóban 1413. április 17-én ötéves fegyverszünetet kötöttek.

Zsigmond látta, hogy katonailag képtelen elragadni Velencétől Dalmáciát és a Terra fermát, ezért nagyot gondolva a velencei gazdaság alapjaira próbált csapást mérni. Megpróbálta a nürnbergi kereskedőházakra alapozva Velencét megfosztani a keleti árucikkek kereskedelmi

monopóliumától. 1412-ben felszólította a Hanza-szövetséget, hogy szakítsák meg kapcsolataikat Velencével, 1417-ben pedig a rajnai és dél-német kereskedővárosokat, hogy Velence helyett Genovával kereskedjenek, amely városnak a Krím-félszigeti Kaffán keresztül kapcsolata volt a kínai selyemúttal, Trapezunton keresztül pedig Perzsiával és Közép-Ázsiával. Velencét súlyos kár érte, de végül nem tette tönkre.

A fegyverszünet lejártá után 1418-ban Velence aktivizálta magát és sorra foglalta el és vissza a következő években a dalmáciai és észak-itáliai városokat. 1431-ben Zsigmond személyesen jelent meg Itáliában, mint a Filippo Maria Visconti milánói herceg szövetségese. A herceg lehetővé tette számára az itália királlyá való koronázást a lombard vaskoronával, ami ekkor előzetes feltétele volt a császárrá koronázásnak. Ez utóbbi meg is történt 1434-ben Rómában a pápa által. Közben Zsigmond 1433. június 5-én hátrányos fegyverszünetet kötött Velencével, végül Nagyszombatban 1435. augusztus 31-én békét és szövetséget kötött a milánói herceg ellen. Dalmácia ezzel végleg elveszett a magyar korona számára.

Német, magyar, cseh királyként és német-római császárként Európa legtekintélyesebb uralkodója volt. Birodalma központját Budán rendezte be, amelyet európai hírű királyi rezidenciává fejlesztett. A palota együttesnek – amely mára elpusztult – annak idején a csodájára jártak. Így elmondhatjuk, hogy ebben az időben bizonyos értelemben Buda volt Európa központja, ahol császárokat, királyokat, fejedelmeket fogadtak. A német birodalmi gyűlést, először a történelem folyamán, a Német-római Birodalom határain kívül, Pozsonyban hívta össze.

Zsigmond kora fordulópontot jelent Magyarország külpolitikai helyzetében: az eddigi regionális nagyhatalom a törökök megjelenése által a fenyegetettség állapotába jutott, s a sikertelen hadjáratok után világossá vált mindenki számára, hogy Magyarország védekező helyzetbe került.

A bártai Szent Vér kegyhely Zsigmond uralkodása idején vált országos hírűvé. Az uralkodó többször is járt Bártán, nyilván zarándoklat céljából is (1389. szeptember 18., 1391. augusztus 20., 1394. június 20. körül, 1395. április 9. nagypéntek, 1398. november 15. körül, 1409. április 30., 1409. július 15., 1420. szeptember 19.), sőt 1395-ben a húsvéti ünnepeket is Bártán töltötte. 1434-ben, amikor Rómában császárrá koronázták, ő kért pápai búcsúengedélyt IV. Jenő pápától a bártai kegytemplomot felkereső zarándokok részére.